

Geschiktheid en welstand

<https://hdl.handle.net/1874/234817>

mm 1188/

Br. 1893. VI, 25

Aan M^{te} Baron Malouin
van Lynden
Lid 1ste Kamer

GESCHIKTHEID EN WELSTAND.

Hoog geachte Vriend!

In den brief, waarin ik U een overzicht gaf van de verschillende stelsels voor de vertegenwoordiging van de volken uitgedacht, waagde ik het U mijne bedenkingen in het voorbijgaan medetedeelen omtrent de voorschriften door mij aangetroffen. De ongunstige uitkomsten, welke ik van het stelsel, dat zoo hier als elders daarvoor *twee* kamers op verschillende wijze gekozen voorschreef, hadden bij mij versterkt de bezwaren, welke ik daartegen gevoelde van den oogenblik, dat ik vóór nu meer dan 40 jaren over staatsregt begon natedenken. De aanbeveling zelfs van den toen zoo gevierden Bluntschli had mij van het wenschelijke dier instelling niet kunnen overtuigen, evenmin als later een tienjarig lidmaatschap van onze achttingwaardige Eerste Kamer, waaraan, zoo wat de omgang der leden betreft als de staatkundige houding door hen meestal aangenomen, voor mij de aangenaamste herinneringen zijn verbonden.

Met het *beginsel* kon ik mij onmogelijk vereenigen. Is er een holwerk noodig, zoo dacht ik, dat ons waarborgt tegen overijlde stappen eener opgewonden menigte, waarom dit niet liever opgerigt uit voorschriften omtrent de keuze van ééne kamer

gegeven, dan het te zoeken in eene verkiezing van een heerenhuis of senaat, te zamengebragt op eene wijze, die voor de vergadering van afgevaardigden wordt afgekeurd? Waarom de waarborgen niet aangenomen bij het kiezen van afgevaardigden, die de oprigting van een stremmend heerenhuis onnoodig zouden kunnen maken? Na al wat ik later, ook nu weder in deze dagen, over de vertegenwoordiging van het volk gelezen en nagedacht heb, ben ik van mijne liefde voor het meer eenvoudige stelsel van ééne kamer met een trap niet terugkomen. Het is mijn „ideaal” op dit gebied gebleven, zelfs al wil men het algemeene stemrecht daarbij toepassen, mits dat de keuze geschiede uit ingezetenen van het „distrikt” en de afgevaardigde naar de hoogere vergadering der Staten-generaal uit de Provinciale Staten zelve worde gekozen. Ik koesterde nog altijd de verwachting dat de strijd der partijen hierdoor in hevigheid zoude afnemen, en de keus van de afgevaardigden naar de Staten-generaal meer de uitdrukking worden van den wil des volks. Gaat men de lijst van de leden onzer Tweede Kamer na, dan staat men waarlijk verbaasd hoe een Almelo zijn’ vertegenwoordiger te Rijzenburg, een Sneek te Arnhem, een Leiden te Deventer is gaan zoeken, tenzij dat het belang der partij daarbij in het spel ware. Van bijzondere bekendheid met de behoeften der streek, die afvaardigde, kan hierbij wel geen spraak zijn geweest, evenmin als van buitengewone genegenheid voor den persoon, wien het eeraamt werd opgedragen.

Bij den eisch daarentegen dat de afgevaardigde naar de Provinciale Staten uit de ingezetenen van zijn „distrikt” gekozen worde, is het alligt te verwachten dat zich daaronder iemand bevindt, die zich door bekendheid met de behoeften der streek of door zeldzame bekwaamheid onderscheidde, en daardoor zoowel de achting als het vertrouwen zijner omgeving verwierf. Meer als waarschijnlijk is het ook dat de leden van de Provinciale Staten, zoo hun de keus van een uit hen tot afgevaardigde voor de Staten-generaal werd opgedragen, het oog zouden laten vallen op hem, die zich in hunne bijeenkomsten als een kundig en achtingwaardig man deed kennen. Volgt men de namen der Gedeputeerde Staten in de verschillende provinciën, dan zal erkend moeten worden dat de keuze in den regel op geschikte personen is gevallen, zelfs voor eene betrekking, die wegens hare onvereëgbaarheid met andere dikwijls door weinigen wordt begeerd. Wordt verder het oog gevestigd op de mannen, die uit het midden der Provinciale Staten naar onze Eerste Kamer zijn gezonden, ook dan zal men moeten toegeven dat de gegeven voorkeur meestal zeer te verdedigen was, zelfs uit eene lijst van personen, door den minst afdoenden van alle waarborgen voor bekwaamheid, dien van eene groote som gelds, bij de kiezers aanbevolen.

De beschouwingen zelfs, welke ons over de vertegenwoordiging van het volk in de allerlaatste dagen werden voorgesteld, hebben mijne meening in deze nog weinig veranderd. Nog altijd betreur ik

dan ook dat men bij de herziening van onze grondwet aan een verouderd stelsel zich heeft blijven hechten, dat hier zoo min als elders veel vruchten had afgeworpen. Waartoe zal ik echter mijne opvatting omtrent de eischen eener ware vertegenwoordiging na het vroeger U geschrevene nader uiteenzetten? De grondwet zal vooreerst wel niet weder herzien worden en daardoor het vraagstuk op nieuw aan de orde gebracht. Nog langen tijd welligt zal ons land bedacht blijven met een' tak van vertegenwoordiging, zamengesteld uit vermogenden of mannen, die in de gunst van vroegere regeeringen bij het ontvangen van hooge betrekkingen mogten deelen, gekozen op eene wijze, die voor de afgevaardigden van den tweeden werd afgekeurd. De tegenwoordige regeering heeft zich ook nu alleen geplaatst voor de taak van te onderzoeken, welke beteekenis er zal moeten worden gegeven aan de woorden van welstand en geschiktheid, uitdrukkingen, waarvan ieder maken kan wat hij wil, en misschien juist wel daarom bij de herziening van de grondwet aangenomen dat niemand tegen het nevelachtige een ernstigen strijd zoude voeren.

Over het ontwerp tot herziening van de kieswet is men de tegenwoordige regeering zeer lastig gevallen. Men heeft het zelfs „roekeloos” genoemd. Zeker is het een gewaagde stap. Men moet toch niet vergeten, dat zij, die volgens de nieuwe kieswet gekozen zullen worden, de toekomstige wetgevers zullen wezen; zij zullen de magt bezitten eene

geheel andere orde van zaken in het leven te roepen dan die, waaronder wij nu leven. Niet alleen zullen zij vermogen den last der staatsuitgaven geheel over te brengen op de schouders van hen, die weerloos door hun gering getal nu dikwijls te veel als grootelijks bevoorregte standen worden beschouwd, maar omtrent eigendom, erfopvolging, huwelijk, onderhoud van kinderen, zullen zij voorschriften kunnen geven, die zoover afwijken van de tegenwoordige, dat zij onze maatschappij met eene geheele omverwerping bedreigen. Gesteld dat de achthonderdduizend kiezers eens overeenkwamen, uitsluitend mannen te kiezen uit een' kring, waarin het regt van den eigendom wel eens achterstaat bij de kracht van den arm, waar erfopvolging bij gemis van goederen weinig waarde heeft, het huwelijk beschouwd wordt als een vrijbrief voor achtelooze voortbrenging van kinderen, welke het zoo gemakkelijk zoude wezen van staatswege te doen voeden, het werd voor de regeering, die het voldoen aan zulke eischen als hersenschimmig beschouwde, hoogst moeilijk tegenover eene zoodanige kamer optetreden. Elke regeering zoude door zulke kamer onmogelijk kunnen worden, totdat er eene het roer van staat aanvaarde, die eene nieuwe verdeeling van den rijkdom des volks in haar schild voerde, de erfopvolging dienstbaar maakte om de uitgaven van den staat te bestrijden, en de jeugd kosteloos op een middagmaal tusschen de schooltijden onthaalde. Wel zijn er, die meenen, dat zulke overdrijving niet lang stand zoude houden,

dat de toepassing van een onmogelijk stelsel het eerst ook het ongerijmde daarvan zoude aantoonen, en eene „revanche” doen ontstaan, die ons weder in de armen van de „bon vieux temps” terug wierp, evenals de uitspattingen van de republikeinen in Frankrijk herhaaldelijk tot een bestuur geleid hebben aan alleenheersching grenzende; maar daargelaten dat een zoodanige terugkeer tot vroegere toestanden ver van wenschelijk ware, zeker zoude de proefneming intusschen het land in een poel van schuld en verwarring hebben gestort, die het algemeen op vreeselijke wijze had verarmd en de vruchten van de vlijt der spaarzame vaderen grootendeels vernietigd.

Onder de strengste regters van onze tegenwoordige regeering wil ik mij niet rangschikken. Zij bevindt zich werkelijk op een moeielijk standpunt. Uitbreiding van het kiesregt is een eisch, die zich zoo hier als elders aanhoudend hooren doet. Steeds wijder worden de deuren in deze opengezet. Wie zal haar bij ons op den duur tegenhouden, nu zij bij onze naburen meer en meer veld wint? Te moeielijker werd het standpunt onzer regeering door het optreden eener zoogenaamd bevriende partij, de „liberale unie” die zich als hare voorgdes opwierp en haren steun afhankelijk stelde van eene gehoorzaamheid, waartoe eene regeering zich nooit moest laten vinden, maar die meer en meer een gewoon verschijnsel wordt, sedert de volken zich door hoofden van partijen doen leiden. Wat zoude onze regeering, die als „liberaal”, als hervorminggezind

optrad, doen tegenover vrienden, die haar tot de schier uiterste grenzen van het kiesrecht wilden voeren? Wat, nu deze de beperkende eischen van welstand en geschiktheid zoo laag mogelijk stelden? Kon zij als vrijgevig optredende tegenover de hoofden eener „liberale unie” eischen voor de bevoegdheid van den kiezer stellen, welke zij wist dat door hare zoogenaamde vrienden als behoudend zouden worden gebrandmerkt?

Beweerd is geworden dat de kleine meerderheid, welke de „liberale” partij bij de laatste verkiezingen heeft verkregen, de uitdrukking was van den volkswil, die reikhalsde naar kieswetherziening en verzwareing van „directe” belasting om de laatste aksijnsen te vervangen. Ik geloof dit niet. Mogen er velen geweest zijn, die dit wenschten, bij anderen was het vooral te doen om door hunne stem weerzin te toonen tegen de kerkelijke rigting van de vroegere regeering. Reeds deden zich dan ook in den laatsten tijd stemmen hooren, die verklaarden dat zij op dezen of genen niet gestemd zouden hebben, wanneer zij geweten hadden dat hij eene regeering als de tegenwoordige blindelings zoude volgen. Hoe dit zij, de regeering, die nu aan het roer van den staat zich geplaatst ziet, bevindt zich in geen gemakkelijk vaarwater. Voldoet zij slechts ten halve aan de eischen der „liberale unie,” het verwijt van ontrouw ligt voor de hand, en het gevaar dreigt dat zij bij den eersten misstap — en wie staat altijd even vast in de schoenen? — door eene „motie” op stal wordt gezet, die den weg

zoude banen aan nederlandsche stuurgierige volbloed „Unionisten.”

De gedachte is misschien niet al te gewaagd dat het juist de vrees onzer tegenwoordige regeering voor hare als voogden optredende vrienden was, die haar noopte bij de kieswetherzienting te gaan tot de uiterste grenzen, welke de grondwet aan de uitbreiding had gesteld. Welligt verwachtte zij van de „oppositie”, de kerkelijke partijen, in deze tegenstand of althans beperkende voorstellen, en zoude zij zich niet dood getreurd hebben, wanneer van eene eenigzins bevriende, zij het dan ook zeer gematigde rigting, eene wijziging ware voorgesteld, die haar het witte voetje bij de ver gaande hervormers had doen behouden en toch gewaarborgd tegen de gevolgen harer vooropgestelde beginselen. Maar is het mogelijk dat zulke denkbeelden bij haar zijn opgekomen, ook dan liep het haar in deze weder niet mede. Wat niemand had verwacht, haar sterkste tegenstander, bij allen eerbied voor goddelijk regt toch niet geheel afkeerig van volksgunst, ontdekte op eens dat het „calvinisme” eigenlijk „democratisch” was, en omhelsde eene zeer ver gaande uitbreiding van het kiesregt als een middel om zijne denkbeelden misschien elders te doen zegevieren met de hulp van hen, waarmede hij het in geen enkel opzigt eens kon worden dan in het bestrijden van voorzigtigheid.

Was er van de „oppositie”, dus van vijandige zijde een voorstel uitgegaan om de uitbreiding van het kiesregt te temperen, dat geweld der regeering

aangedaan zoude voor haar welligt eene „douce violence” geweest zijn, al ware het ook nooit als zoodanig erkend. Maar dit kansje werd haar niet gegund. Wel verklaarde de tegenpartij voor geschiktheid een anderen maatstaf aantemen, dien van het huismansregt — de „oppositie” die mede gaat doet dit alleen onder voorbehoud dat zij in de wijze hoe het toch altijd beter weet — maar in de uitbreiding zelve van het regt zoude zij des noods nog verder willen gaan en het „record” op het reeds zoo geveugelde wiel der „populariteit” zelfs willen verbeteren. Zoo kunnen de meest doordachte berekeningen falen, wanneer voorstellen niet uitsluitend gegrond zijn op eigene overtuiging. Eene handige „oppositie” wordt bondgenoot, waar men haar liever zag als tegenpartij, en ontnemt aan de regeering den *nimbus*, waarin haar ontwerp was gehuld, om woeker trekkende uit de voordeelen, welke zij daaruit kan halen, met te meer kans op slagen elders hare grieven te doen gelden tegen een bestuur, dat door zijn onvoorzigtig optreden trouwere gezellen van zich verwijderde.

Het ontwerp der regeering werd intusschen door de leden der Tweede Kamer onderzocht, en, gelijk te verwachten was, ook hier gold: zooveel hoofden, zooveel zinnen. Met uitzondering van eenigen, die met lofwaardige zelfopoffering zich vergenoegden aan het ontwerp hulde te brengen, was er eene bloemlezing van staatslieden, die in beleid den minister den loef zouden hebben afgestoken, zoo hun de eervolle taak was opgedragen het kiesregt

te verbeteren, en onder de voorstanders van het voorgedragene was er zelfs een aantal, dat den weg naar het gewenschte doel geheel anders geplaveid zoude hebben.

Onverdeelde ingenomenheid werd schaarsch aangetroffen. Waren er eerlijk genoeg om te verklaren dat zij eene zoo groote uitbreiding een „leap in the dark” — waarom niet een bokkensprong? — achtten, velen die voor hunne toekomst daarvan als afgevaardigde weinig heil bij eene nieuwe keus verwachtten, maar het toch ook minder geraden oordeelden den kiezers *in spe* juist daarom nu regtstreeks den oorlog te verklaren, zochten volijverig naar beginselen, nog gewigtiger dan een uitbreiding van kiesregt en dus in elk geval te ontzien, die het pad tot de stembus zouden kunnen versperren.

Tal van „recepten” werden aan de regeering voorgeschreven, bij het gebruik waarvan zij aan den wensch naar uitbreiding met eerbiediging van de door onze grondwet gestelde grenzen zouden kunnen voldoen. Ik zal het niet wagen uit mijne „pharmacopie” daar iets bij te voegen. In mijn vroeger schrijven deelde ik U mede, tot welke uitkomsten mijn onderzoek naar de elders gegeven voorschriften en de daaruit gesproten vruchten had geleid, onder bijvoeging van de voorwaarden, waaronder ik meende dat een algemeen stemregt, waaraan het voorstel der regeering al zeer nabij komt, zoude kunnen worden aangenomen. Onnoodig acht ik het dit hier te herhalen; maar nu de grond-

wet, waaronder wij leven, de voorwaarden uitsluit, die ik gaarne aangenomen zoude zien, zij het mij geoorloofd, nog met een enkel woord te vermelden aan welke van de o. a. in het verslag der Kamer aangegeven waarborgen voor eene goede keus van afgevaardigden door mij de voorkeur zoude worden gegeven.

Al aanstonds valt mijne aandacht dan op de wenschelijkheid van zulke voorwaarden te kiezen, die gemakkelijk zijn na te gaan en aan de weinige uitgeslotenen zoo min mogelijk aanstoot geven. Hoe ruimer de uitbreiding wordt gesteld, des te harder wordt het voor de weinigen, die uitgesloten zijn, zich van het voorregt verstoken te zien. Zijn er van 1.000,000 volwassen mannen slechts 300,000 kiezers, dan kunnen de overige 700,000 zich beklagen dat dit voorregt hun niet is toegekend, maar dan zal die uitsluiting voor hen minder grievend of beledigend zijn, dan zij door de 200,000 zal worden beschouwd, wanneer er 800,000 zijn toegelaten. In het eerste geval hebben de uitgeslotenen de groote meerderheid tot lotgenooten, in het tweede zullen zij zich als paria's beschouwen. Zoolang men dus door onze grondwet verplicht wordt tot uitsluiting van sommigen, wien de noodige welstand of geschiktheid ontbreekt, dan is het wenschelijk aan deze woorden de zachtste beteekenis te geven, en de voorwaarden zoo te stellen dat de mogelijkheid om daaraan te voldoen althans in het verschiet ligt.

Als zoodanig nu schijnt mij de eisch van een hooger en leeftijd zeer aanbevelenswaardig. Kunnen

er misschien kiezers zijn, die op hun 23ste jaar meer geschiktheid hebben voor het uitbrengen van eene keus dan anderen op hun 30ste, het blijft een voorschrift voor niemand beleedigend bij het bewustzijn dat zijn toestand in deze met elken dag beter wordt, en hij later met al zijne tijdgenooten in het voorregt kan deelen van de mannen aan te wijzen, die tot behartiging van zijne belangen, mits niet strijdig met de algemeene, tot de hoogste vergadering geroepen zullen worden. Is het ook niet eenigzins billijk bij den kiezer, die over de verdiensten van den afgevaardigde later een oordeel zal vellen, denzelfden leeftijd te eischen als van hem, die daaraan wordt onderworpen?

De hoogere leeftijd als waarborg van geschiktheid voor den kiezer verdient ook aanbeveling, dat hij hem doorgaans plaatst in jaren, waarop hij als huisvader staat aan het hoofd van een gezin. Zij dus, die dit laatste voor een' kiezer wenschelijk achten, kunnen daartegen zeker geen bezwaar hebben. Maar het is geheel iets anders, wanneer deze zaken samengaan, dan dat men het huisvaderschap als vereischte alleen stelt. Op zich zelf toch schijnt mij dit nauwelijks eene aanbeveling, als men ziet hoe ligtvaardiglijk de huwelijken dikwijls worden gesloten, zoodat zij eer eene waarschuwing tegen hen, die ze aangingen, zouden zijn dan eene aanbeveling tot uitoefening van een regt, waartoe beradenheid een hoofdvereischte geacht mag worden. Hoe vaak toch is het huwelijk slechts een middel om de gevolgen van onvoorzigtigheid te vergoelijken,

en vergeet men daarbij dat voor den aanstaanden wereldburger, wien men de schande van onechte geboorte wil besparen, deze weldaad slechts gekocht wordt door de waarschijnlijkheid van hem een aantal broertjes en zusjes tot gezelschap te geven in de toekomst, die zijne armoede zullen deelen of zelfs vergrooten, gedachtig aan het spreekwoord dat zelfs bij het door spiraalvormige ruggegraatsverlenging bekende ras de soep verdund wordt, naarmate het getal der tot den ongedekten disch zich spoedende gasten toeneemt.

Tegen den eisch van dertigjarigen leeftijd is ingebracht dat het toch niet aanging hem te vorderen, waar men voor vrij gewigtige betrekkingen, als van burgemeester b.v., dien van 25 jaren voldoende acht. Dit bezwaar rust op volslagen misverstand. Op vijf en twintig jarigen leeftijd wordt alleen hij tot zulke betrekking benoemd, die aan hen, waaraan de beschikking hieromtrent is toevertrouwd, overigens de bewijzen heeft gegeven van zijne bekwaamheid, of door anderen zich als aanbevelenswaardig zag voorgedragen. Bij overigens voldoende bekwaamheid *kan* hij op vijf en twintigjarigen leeftijd benoemd worden, doch men is niet *verplicht* hem toe te laten, omdat hij 25 jaren telt. De kiezers zullen volgens het ontwerp van de regeering moeten worden toegelaten, zoo zij meerderjarig zijn. Wilde men echter, met het oog op gelijkmatigheid van eischen voor bevoegdheid, ook bij de benoeming tot andere betrekkingen den eisch van leeftijd iets hooger stellen, het ware

eene zaak van lateren zorg en zeker iets, dat wel eenige overweging verdient, vooral bij die, waar voor een' daarmede begiftigde een zelfstandig oordeel wordt vereischt. In den regel is de leeftijd, die bij ons voor het bekleeden van eenig ambt wordt vereischt, laag genoeg, en bij dat van burgemeester zoude zeker de toevoeging van enkele jaren niet schaden, wil men niet dat hij de verantwoordelijke uitvoerder worde van de maatregelen door een' invloedrijken wethouder of schranderen sekretaris noodig beschouwd. Het beroep op den jeugdigen leeftijd bij den burgemeester geduld zal in geen geval worden aangenomen door hen, die deze toegevendheid der wet wel eens in verband bragten met den wensch van een' vroegeren minister om zijn' gewezen leerlingen als gehoorzame volgelingen de meer behoudende burgervaders van het „ancien régime" te doen vervangen.

Is het gemakkelijk aan de door onze grondwet gewenschte beperking van het stemregt eene uitlegging te geven, wat den leeftijd betreft, omdat zij ons daarin vrijheid geeft, mits dat men geen minderjarige tot de uitoefening daarvan toelate, niet zoo ligt valt uitvoering te geven aan het tweede voorschrift, dat van den vereischten maatschappelijken welstand. Wel geeft de grondwet eene opsomming van menschen, die daarvan zijn uitgesloten, zoo uitvoerig dat men haar op die plaats niet zoude zoeken, en vermeldt zij zelfs personen, wien het onmogelijk is het stemregt uit te oefenen, als de zoodanigen, die achter slot zitten, waarbij zij niet

onaardig ook de opgesloten en in krankzinnigen-gestichten had kunnen voegen; maar het groote bezwaar is, dat men volgens het voorschrift bij een millioen meerderjarigen dan moet onderzoeken naar de middelen om hen uit te sluiten, die volgens de grondwet onwaardig moeten geacht worden. Wat al statistieken zullen er geraadpleegd moeten worden om na te gaan niet alleen wien bij regterlijke uitspraak de uitoefening van het kiesrecht is ontzegd of de beschikking over hunne goederen ontnomen, maar vooral wat een arbeid geëischt van de verdienstelijke arbesturen, wier liefdewerk niet genoeg kan worden gewaardeerd, zoo men hunne taak nog verzwaart met het opgeven van de ongelukkigen, die door tijdelijken nood gedrongen waren tot hen om hulp de handen uit te strekken!

Dat het ontvangen van bedeeling een vermoeden wettigt omtrent gemis van maatschappelijken welstand, zal wel niemand betwijfelen; maar dat het een bewijs zoude wezen van ongeschiktheid tot het uitbrengen van eene stem, is meer betwistbaar. Het rangschikken van bedeelden nevens gevangenen en hen, die door regterlijk vonnis van het stemrecht zijn uitgesloten, is mij steeds minder voegzaam en menschlievend toegeschenen, een uitvloeisel misschien van een „plutarchisch exclusivisme”, dat uit het eerste gedeelte van artikel 80 was overgewaaid. Een opgeven van de namen, die tot openbare liefdadigheid de toevlugt moesten nemen, heeft iets hatelijks, vooral ook wanneer men denkt aan het

aantal van hen, die kiezers blijven in weerwil van hun geheime aanspraak op de beurzen van anderen, zoo vaak bij minder nood en weinig bescheidenheid. Maar inzonderheid heeft dit iets uitnemend stuitends voor hen, die de reeds maar al te zware taak van bedeeing op zich namen, en daardoor het bewijs gaven van toewijding aan het welzijn hunner medemenschen, eene toewijding des te lofwaardiger naar mate het loon voor hunne moeite te weinig in de dankbaarheid der beweldadigden wordt gevonden, en een bedilzuchtige omgeving het wel besteden van de gaven dikwijls betwijfelt, om nog te zwijgen van de bekrompenheid der zulken, die de waarde hunner kleine bijdragen vaak hooger durven schatten dan de onwaardeerbare moeite door hen aangewend, aan wie zij hunne spaarzaam afgetelde penningen toevertrouwd.

Voor hen, die weten met hoeveel zorg door sommige arbesturen dikwijls wordt nagegaan of de zich bij hen anmeldende behoeftigen eenigen onderstand wegens hun gedrag verdienen, zoude het misschien wel tot eene aanbeveling kunnen strekken, zoo iemand bedeed was geworden, iets dat in den regel bij zedeloosheid, verzuim van arbeid of woelziek leven niet geschiedt.

Na het lezen van de verschillende meeningen, die naar aanleiding van het voorstel der regeering ten beste werden gegeven om de wenschen der partijen zooveel mogelijk in overeenstemming te brengen met de voorschriften eener grondwet, die als rigtsnoer den weg tot het doel niet al te duidelijk

aanwees, kwam de vraag wel eens bij mij op of men niet het verstandigste zoude doen met de zaak om te keeren, door in plaats van te vermelden wie uitgesloten zijn, liever aan te geven aan wie toelating moest worden verleend. Wie niet de vereischten had om te worden toegelaten, was dan natuurlijk uitgesloten: de man, die geen bewijs kon leveren voor zijn regt, zoude zich de deur tot de zaal der verkiezing versperd vinden. De nieuwe belastingen op vermogen en bedrijf, door velen nog zoo van ter zijde aangezien, konden daartoe nuttig wezen. In plaats van berigten in te winnen of iemand ook eenigen onderstand van een armbestuur had ontvangen en bij ontkennend getuigschrift regt op stemming had wegens het vermoeden van maatschappelijken welstand, zoude men het bewijs kunnen vorderen dat hij het vorige jaar zijn aanslag in eene dier belastingen had voldaan, zeker een onmiskenbaar teeken dat hij eenige welvaart genoot, zoolang de heffing wordt toegepast op hen, die meer te verteeren hebben dan voor onmisbaar onderhoud wordt vereischt.

Dat het bezit van *f* 13,000— een voldoende bewijs van zekeren welstand is te achten, en waarschijnlijk ook eenige onafhankelijkheid bij de kiezers waarborgt, wier stemmen te koop dan een zeer dure aardigheid worden zoude, zal wel geen betoog vereischen, en dat hetzelfde, zij het ook in geringer mate, geldt van den man, die minstens *f* 600.— inkomen heeft, welke som men vermoedelijk wel als vrijdom genietende zal vrijlaten, kan almede

aangenomen worden beschouwd. Bij hen derhalve, die het bewijs kunnen leveren, dat zij in die belastingen werden aangeslagen en het schuldige voldeden, heeft men zelfs meer zekerheid van hun welstand dan wanneer men hun naam mist op de rekening der armbesturen, wat volstrekt nog niet aantoot dat zij van hulp te vragen zich onthielden bij menschen, die bij het verleenen daarvan misschien minder eischen van goed gedrag stelden. Hierbij komt dat de armbesturen dan kostelooze „controleurs” voor den staat worden. Zij toch, die bij het geringe der sommen, waarover zij te beschikken hebben, zich steeds zullen verheugen wanneer zij ontslagen worden van gezinnen, waarbij hunne hulp niet volstrekt noodig is, zullen zelve wel zorgen na te gaan wie als kiezers aanspraak maken en op lijsten voorkomen, waar het inruimen van een plaatsje hun elke aanspraak op ondersteuning als armen geheel ontzegt. Men zoude misschien zelfs kunnen aannemen dat de eisch aan den kiezer van op deze wijze aangeslagen te zijn in de vermogens of inkomstenbelasting de beste waarborg was dat aan het verlangen der grondwet tot uitsluiting van bedeeden werd voldaan. Het is toch bijna niet denkbaar dat menschen, die f 13.— in de week verdienden en dus meer dan f 650.— inkomen hadden, van armbesturen ondersteuning zouden hebben genoten.

Het groote getal van regthebbenden maakt bovendien de zoogenaamde „kiezerteelt” tot een zeer dure liefhebberij, te meer omdat de waarde van de

stem vermindert in verhouding tot de menigte, die ze uitbrengt.

Mogt het al gebeuren dat een enkel burger bij de eerste verkiezing als kiezer door de mazen vloog van het net door de grondwet tegen hem als beedeelde gespannen, wij kunnen verzekerd zijn bij den ijver der armbesturen om een noodeloos naderen van gasten tot hunne tafel te verhinderen, dat het bij de eerstvolgende niet weder zoude geschieden. Voor hen, die als kiezer zich wilden doen gelden en daarbij toch de onbescheidenheid nog hadden aanspraak te maken op de beurzen der liefdadigen, zoude een schrappen op de lijsten der armbesturen een welverdiende straf wezen, verzacht slechts door het troostvolle bewustzijn dat de eer van invloed te hebben op het bestuur van den staat meer waarde heeft dan het brood door loutere goedheid verkregen.

Onbetwistbaar zal wel het gemak wezen dat men verkrijgt, zoo men kan besluiten door het bewijs van betaalde belasting en hooger leeftijd de beperking te verklaren, welke onze grondwet nog tegen het algemeene stemregt heeft willen opwerpen, en zeker wordt de arbeid zoo van gemeentebestuur als armenverzorging veel verligt, indien men de uitsluiting van bedeeden als een „pleonasme” in artikel 80 onzer grondwet zoude willen beschouwen, die van zelve spreekt, waar men maatschappelijken welstand tot een eisch aan den kiezer stelt.

Dat geschiktheid en welstand door het woordje *en* verbonden moeten zamengaan, kan, dunkt mij,

niet worden betwijfeld. Ware slechts een van beide vereischt, het woordje *of* had er geschreven moeten worden. Een welvarend kiezer, die tot het uitoefenen van zijn regt ongeschikt is, moet de bus voor hem gesloten vinden, en de schoonschrijver, die in stijl eenen Demosthenes naar de kroon steekt, dient zelfs in het stelsel der regeering zich te vergeefs op de meewarigheid van het „kiesbureau” te beroepen, waar het gemis van welstand zijne onafhankelijkheid doet betwijfelen.

Den minister Tak is er een verwijt van gemaakt dat hij zich gewaagd heeft in de „memorie van toelichting” aan eene „kritiek” op de grondwet. In geene zaak zoude ik liever op verzachtende omstandigheden pleiten dan in deze. Het schijnt mij bijna onmogelijk, waar men de pen in handen neemt om uitvoering aan de grondwet te geven, zich van een oordeel te onthouden, omdat de ongelukkige staatsman, die zich daaraan waagt, bij stilzwijgen de zware verdenking op zich laadt hare voorschriften uit elk oogpunt als verschoonbaar te willen vergelijken.

Ongaarne daarentegen zoude ik mij scharen aan de zijde van den man, die in meer of minder net schrijven het „shibboleth” voor de geschiktheid van den kiezer wil vinden. Bij de weinige kosten, waarmede vooral in groote gemeenten behoorlijk onderwijs in lezen en schrijven kan worden verkregen, zijn er slechts weinigen, die dit nu niet verstaan. Wilde ik de bedelbrieven, welke ik schier dagelijks ontvang, vergelijken met het schrijven, dat gezeten

landbouwers mij somtijds zenden, dan zoude ik aan de stellers van de eersten boven de laatsten de voorkeur moeten geven om het stemregt toe te kennen. Toch zal niemand betwijfelen dat een welgesteld landbouwer in het stelsel onzer grondwet als kiezer boven een' bedelaar de voorkeur verdient. Maar bovendien leidt dit shibboleth tot groote moeilijkheden. Wie zal het schriftelijk „examen” afnemen? Zal men daartoe schoolmeesters aanwijzen tegen zekere belooning? Al aanstonds herleeft de strijd tusschen de openbare en bijzondere school. Zullen de leden der gemeenteraden de welwillendheid zoo ver drijven dat zij zich daarmede kosteloos belasten? Het wantrouwen is niet te vermijden dat de leden van den raad, die vooral in kleine gemeenten zeer wel weten, wie voor of tegen hen zijn ingenomen, het schrift van hunne tegenstanders zullen afkeuren. Hoe groot is ook niet het verschil in smaak over stijl en schrift! Voor het gemak en om allen schijn van partijdigheid te vermijden zal welligt elke brief, die toelating tot kiesregt vraagt, mooi worden gevonden. En hoe op het platte land? Daar zal men zeker wel al zulke brieven voor voldoende bewijzen van geschiktheid verklaren: want de raadsleden der gemeenten, die de zaak met nauwgezetheid opnemen, zouden daardoor den invloed hunner dorpsgenooten in het „distrikt” waartoe zij behooren aanzienlijk verminderen. Indien zij uit overtuiging van hun' pligt te doen, vele aanvragen ter zijde wierpen, het zoude er slechts toe leiden dat andere plaatsen, waar met weinig naauwgezetheid was

gehandeld, de meerderheid bij het uitbrengen van stemmen verkregen, en hierdoor juist aan de minder ontwikkelden boven de beter onderrigten de overwinning werd verzekerd.

Wordt mij gevraagd of ik de uitbreiding van het kiesregt voor de Tweede Kamer zelfs met behoud van de Eerste als eene weldaad zoude beschouwen naar het stelsel door de regeering aangenomen, ook al was aan de door mij medegedeelde wenschen voldaan, ik zal het moeilijk bevestigend kunnen beantwoorden. Op gevaar af van het bij mijn reeds zoo ver gevorderden leeftijd nooit te beleven, zoude ik er de voorkeur aan geven te wachten op eene herziening van art. 79 tot 83 der grondwet, die op waarlijk vrijgeveige grondslagen wierd gevestigd. Toch was het mij niet te doen om door het geschrevene eene aanzienlijke beperking te bepleiten van de uitbreiding, welke de regeering aan het getal kiezers wil geven. Vergelijkt men het getal der mannen op dertigjarigen leeftijd volgens de bevolkingstatistiek met dat, waarop het ontwerp der regeering uitzigt geeft, dan is het verschil gering. Moeijlijker is het naauwkeurig aan te geven welke gevolgen het eischen van betaling aan vermogen of inkomsten belasting hebben zal; maar dat een groot getal kiezers daarmede vereenigbaar is, zal niemand betwisten. Een handwerkman, die f 13 in de week of f 676.— jaarlijks verdient, en volgens het gewijzigde ontwerp van de bedrijfsbelasting voor f 1.— wordt aangeslagen, zoude reeds kiezer wezen. Mogt later de wensch naar eene nog

grootere uitbreiding van het kiesregt zich luid doen hooren, men zoude hieraan gemakkelijk kunnen voldoen door het verlagen van den vrijdom bij vermogen of inkomstenbelasting, een maatregel, waarin een minister van finantiën alligt zoude berusten, en welken de nieuwe aangeslagenen konden beschouwen als een offer door hen gebragt op het altaar des vaderlands, dat de moeite van deelneming aan staatszorgen vereenigde met milde opening van hunne beurzen. In de stelling, waarin wij ons op dezen oogenblik geplaatst zien, heb ik slechts beproefd met bescheidenheid enkele gedachten uit een te zetten, die bij mij opkwamen en misschien iets zouden kunnen bijdragen om de bezwaren te verlichten, welke velen van de thans door de regeering voorgestelde regeling duchten, vergetende dat deze zich niet op een open veld kon bewegen maar zich schikken moest in de duistere engte, door de rotsen van artikel 79 tot 83 omgeven.

Mij is het niet meer vergund deel te nemen aan beraadslagingen, die het welzijn van ons volk zich ten doel stellen, en waarvoor ik vroeger een vierde van een eeuw het voorregt had met zooveel genoegen te mogen werkzaam wezen. Vóór 10 jaren reeds meende ik mijne taak aan jeugdiger krachten en meer bevoegden te moeten overgeven. Met die taak ontviel mij allengs ook veel, dat mij lief was, en welks gemis het derven van een openbaar werkzaam leven te sterker deed betreuren. Maar wat mij ook ontnomen werd, nooit de belangstelling in

al wat met het geluk van mijn land in verband kon worden geacht. Het was veeleer alsof bij het wegsterven van mijne eens zoo lieve omgeving het lot van een wijderen kring mij des te meer ter harte ging: waar het naaste aan het oog wordt ontroofd, schijnt dit in ruimere grens te zoeken naar voorwerpen, waarop het de aandacht kan vestigen. Gelukkig hij, die nog een' vriend heeft, bij wien het oog zich liever opent voor het goede, waarin het vaderland zich mag verheugen, dan voor de „wanverhoudingen”, door anderen maar al te veel in het licht gesteld, en wiens vroeger welwillend opnemen van enkele steentjes voor den bouw van 's lands heil, zij het ook in gebogen houding en met verzwakten arm aangedragen, een hulde waarborgt aan den wil, waar de krachten meer en meer blijken te ontbreken.